

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYALANUVCHI AQLI ZAIIF BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358072>

Bozorboyeva Nigora Alisher qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Oligofrenopedagogika mutaxassisligi 1-kurs

Annotatsiya

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida aqli zaif bolalarni maktabga tayyorlash dasturi va ularni amaliyotga tadbiq etish chora-tadbirlari hamda faoliyatini muvofiqlashtirishda ota-onalarning roli haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar

ta'lim, pedagog, metodika, dastur, kompetensiya, zamonaviy yondashuv

Аннотация

В дошкольных образовательных организациях обсуждаются программа подготовки детей с задержкой психического развития к школе, меры ее практического применения и роль родителей в координации их деятельности.

Ключевые слова

образование, педагог, методика, программа, компетентность, современный подход.

Abstract

The program of preparing children with mental retardation for school and the measures of their practical application and the role of parents in coordinating their activities are discussed in pre-school educational organizations.

Key words

education, pedagogue, methodology, program, competence, modern approach

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalarida aqli zaif bolalarni maktabga tayyorlash va bu borada olib borilayotgan chora-tadbirlarni takomillashtirishda o'ziga xos metodik, pedagogik, psixologik tayyorgarlik bilan ishlash davr taqazosiga aylanib bormoqda. Chunki maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim mazmunini takomillashtirish keng ma'noli tushuncha bo'lib, uni samarali amalga oshirish maktabgacha ta'lim tashkiloti binosining holati, tarbiyachi-pedagoglar, tarbiyachi yordamchilari, ota-onalar hamda bolalarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki innovatsion bo'lishi lozimligini talab etadi. "Ilk va

maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari” hamda “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida kompetensiyaviy yondashuv jarayonida pedagogik-psixologik, metodik, badiiy adabiyotlar soni va sifati, har bir yosh guruhiga mos va xos adabiyotlar bilan boyitib borish ham muhim masaladir. Bolalarni o‘ynab turib o‘ylashga undovchi muammoli vaziyatlarni o‘yinlarda aks ettiruvchi ta’limiy rivojlantiruvchi o‘yin markazlari tashkil etish va ularning faoliyatini muvofiqlashtirishda ota-onalar va jamoatchilikning jalb qilinishi va boshqa shu kabi omillar maktabgacha ta’lim mazmunini oshiradi.

Bunday bolalarda kognitiv qiziqishlarning yetarli darajada namoyon bo‘lmasligi yuqori aqliy funksiyalarning yetukligi, xotiraning buzilishi, ko‘rish va eshitish idrokining funksional etishmovchiligi va harakatlarning yomon muvofiqlashtirilishi bilan birlashtiriladi. Nutqning qo‘pol rivojlanmaganligi ovozli talaffuz buzilishida, qashshoqlikda va so‘z boyligining yetarli darajada farqlanmaganligida, mantiqiy va grammatik tuzilmalarni qiyin o‘zlashtirganida namoyon bo‘lishi mumkin. Aqli zaif bolalarning aksariyat qismida fonetik-fonemik idrok etishmovchiligi, eshitish-nutq xotirasining pasayishi kuzatiladi.

Bolalarni maktabga muvoffaqiyatli o‘qishi uchun ularning qiziqishlaridan kelib chiqib fanlar bo‘yicha mazmunli tayyorgarligini ham oshirib borish kerak. Asosiysi, uni psixologik jihatdan maktabga tayyorgarligi, bilishga qiziqishi, o‘zini nazorat qila olish malakalarini, ijodiy qobiliyatlarini, nutqini, xotirasini, diqqatini, tafakkurini rivojlanishining ma’lum darajasini shakllantirishdan iboratdir.

Maktabga tayyorgarlikning yo‘qligi o‘quv faoliyatining yoshga mos elementlarini sekin shakllanishida namoyon bo‘ladi. Bola topshiriqni qabul qiladi va tushunadi, lekin harakat usulini egallash va keyingi vazifalarni bajarishda o‘rganilgan narsalarni boshqa narsalar va harakatlarga o‘tkazishni amalga oshirish uchun kattalar doimo qo‘llab-quvvatlash kerakdir. Yordamni qabul qilish, harakat tamoyilini o‘zlashtirish va uni shu kabi vazifalarga o‘tkazish qobiliyati aqliy zaif bo‘lgan bolalarni oligofrenikadan sezilarli darajada ajratib turadi, ularning aqliy rivojlanishi uchun yuqori potensial imkoniyatlarni ochib beradi.

Aqli zaif bolalar bilan doimo ta’lim va tarbiyaviy ishlar maktabgacha va umrbod ta’lim tizimining boshlang‘ich bo‘g‘inlari o‘rtasidagi izchil aloqalarni tashkil qilishning zamonaviy yondashuvlariga asoslanadi. Maktabgacha tarbiya muassasasida bu ishni asosan defektologlar, logopedlar va tarbiyachi mutaxassislar olib boradilar. Shuning uchun ham logo so‘zi – bu yunoncha “nutq” so‘zidan va ped so‘zi esa yunoncha “bola” so‘zlaridan olingan bo‘lib, asosan bolalar nutqi bilan shug‘ullanuvchi shaxslar hisoblanishadi. Ta’lim faoliyati bolaning rivojlanish holati va darajasini hisobga oladi va turli yo‘nalishlarda tuzatishni o‘z ichiga oladi:

- O'yinlarni o'ynashni o'rganish va uni rivojlantirish;
- Tashqi dunyo bilan tanishish va nutqni rivojlantirish;
- Badiiy va estetik tarbiya va rivojlanish;
- To'g'ri ovoqli talaffuzni shakllantirish;
- Badiiy adabiyot bilan tanishish;
- Elementar matematik tushunchalarni ishlab chiqish;
- Mehnat ta'limi;
- Jismoniy ta'lim.

Aqli zaif bolalar ularga alohida yondoshishni talab qiladi, ularning aksariyati maxsus maktablarda tuzatish ta'limini talab etadi, bu yerda esa ular bilan ko'plab tuzatish ishlari olib borish, ularning vazifasi bu bolalarni dunyo haqidagi turli xil bilimlar bilan boyitishdir. Ularning atrofida, ularning kuzatuvchanligi va amaliy umumlashtirish tajribasini rivojlantirish, bilimlarini mustaqil ravishda egallash va undan foydalanish qobiliyatini shakllantirishdan iboratdir.

Hozirgi vaqtda 20 ga yaqin asosiy maktabgacha ta'lim dasturlari mavjud. Ulardan ba'zilarini nomlaylik: masalan, M.A Vasilyeva tahriridagi "Bolalar bog'chasida ta'lim va tarbiya dasturi", T.N.Doronova tahriridagi "Kamalak", T.I.Babayeva tahriridagi va boshqalar. Ushbu dasturlarning asosiy maqsadi-maktabgacha yoshdagi bolalarning to'laqonli hayot kechirishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, shaxsning asosiy madaniyatini shakllantirish, yoshi va individual xususiyatlariga mos ravishda aqliy va fiziologik fazilatlarini har tomonlama rivojlantirish va bolalarni zamonaviy jamiyatda hayotga tayyorlashdir.

Maqsadlarga erishish uchun bu juda muhim:

- Har bir bolaning sog'lig'i, hissiy holati va o'z vaqtida har tomonlama rivojlanishi haqida g'amxo'rlik qilish;
- Barcha o'quvchilarga xushmuomalalik, mehribonlik muhitini guruhlarda yaratish, bu ularga mehribon, izlanuvchan, tashabbuskor, mustaqillik va ijodkorlikka intilib o'sishga imkonini beradi;
- Har xil bolalar faoliyatidan maksimal darajada foydalanish; o'quv jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida ularning integratsiyasi;
- Ta'lim va tarbiya jarayonini ijodiy tashkil etish;
- Har bir bolaning qiziqishi va moyilligiga mos ravishda ijodkorlikni rivojlantirishga imkon beradigan o'quv materialidan foydalanishning xilma -xilligi;
- Bolalar ijodiyotining natijasiga hurmat bilan munosabatda bo'lish;
- Ta'lim va tarbiya jarayonida bolaning rivojlanishini ta'minlash;
- Bolalar bog'chasida va oilada bolalarni tarbiyalashga yondashuvlarni muvofiqlashtirish;

□ Bolalar bog'chasi va maktab ishida uzluksizlikka rioya qilish.

Bundan tashqari bolalarni maktabga tayyorlashni yan bir nechta turini ko'rib o'tamiz:

Maxsus tayyorgarlik birinchi navbatda ona tili, matematika kabi maktab fanlarini o'rganish asosini tashkil etuvchi uning bilimlari, g'oyalari va ko'nikmalarining mavjudligi bilan belgilanadi.

Umumiy tayyorgarlik uning jismoniy va aqliy rivojlanishi bilan belgilanadi.

Jismoniy tayyorgarlik - bu bolaning sog'lig'ining yaxshi holati, chidamlilik, salbiy ta'sirlarga qarshilik; balandlik, vazn, ko'krak atrofi, vosita sferasining yaxshi rivojlangan darajasi, qo'lni yozish mahoratini talab qiladigan kichik, aniq va xilma-xil harakatlarni bajarishga tayyorligi; madaniy va gigienik ko'nikmalarining etarli darajada rivojlanishi va boshqalar. Jismoniy rivojlangan bola maktabda tizimli o'qish bilan bog'liq qiyinchiliklarga osonlikcha dosh bera oladi.

Psixologik tayyorlik ular: shaxsiy, irodali, intellektual tayyorlik. Maktab yoshiga kelib, bolalar atrof -muhit, odamlar hayoti, tabiat haqida muhim bilimlarga ega bo'ladilar. Bu bilimlar esa bolalar bog'chasi dasturi bilan belgilanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar alohida ma'lumotni emas, balki o'zaro bog'liq bilimlar tizimini o'zlashtirganligi muhim, buning asosida maktabda fanni o'qitishni amalga oshirish mumkin. Ularning kognitiv qiziqishlari va qiziquvchanliklarini rivojlantirish katta ahamiyatga ega.

Shunday qilib, aqliy jihatdan orqada qolgan bolalar bilan maktabgacha ta'lim muassasasining tuzatish-tarbiyaviy ishining asosiy vazifasi bolaning aqliy rivojlanish darajasini oshirishdir: intellektual, hissiy va ijtimoiy.

Aqli zaif bolalar bilan tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirishda tarbiyachilar quyidagi vazifalarni qo'yadilar:

bolaning sog'lig'ini himoya qilish va mustahkamlashni ta'minlash; rivojlanishning salbiy tendentsiyalarini tuzatish;

faoliyatning barcha turlarida (bilim, o'yin, samarali, mehnat) rivojlanishni rag'batlantirish va boyitish;

boshlang'ich bosqichida ikkinchi darajali rivojlanishdagi nogironliklarning oldini olish va o'qishdagi qiyinchiliklar.

Ushbu vazifalarning birligi maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni tuzatish va rivojlantirish ta'limining samaradorligini va aqli zaif bolalarning maktabga tayyorgarligini ta'minlashga imkon beradi.

ADABIYOTLAR:

1. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay'at yig'ilishi qarori bilan tasdiqlangan va nashr etilgan.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M Mirziyoyev tomonidan 2019-yil 20-martda "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha 5 ta muhim tashabbus.

3. Maktabgacha ta'lim muassasalarida qisqa muddatli guruhlar faoliyatini tashkil etishda tarbiyachilarni tayyorlash bo'yicha trening moduli. T.: 2017-y.

4. Derevyankina N.A. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy zaifligi bilan bog'liq psixologik xususiyatlari: o'quv qo'llanma.

5. Ekjanova E.A., Strebeleva E.A. Korreksion rivojlantiruvchi ta'lim va tarbiya. Aqli zaif bolalar uchun kompensatsion turdagi maktabgacha ta'lim muassasalari dasturi